

Zahraniční politika Čínské republiky na Tchaj-wanu

Možné scénáře budoucího vývoje situace v Taiwanské úžině

Politický vývoj Tchaj-wanu v období studené války

- ❑ Čankajškova vláda, která se na Tchaj-wan po porážce na pevnině uchýlila, považovala sebe sama nadále za legitimního reprezentanta Číny.
- ❑ Instituce Číny (včetně v roce 1947 zvolených legislativních orgánů) jsou nadále považovány za vládní instituce Číny. Je vytvořen represivní autoritativní režim, jenž má být schopný vypořádat se s komunistickou hrozbou a připravit podmínky pro přechod k demokracii.
- ❑ Tchaj-wan je naopak nadále považován jen za jednu z provincií Čínské republiky na Taiwanu.
- ❑ Cílem Čínské republiky na Tchaj-wanu zůstává porážka komunistů a znovusjednocení Číny pod vládou Kuomintangu (KMT). Pokud jde o vnitropolitické uspořádání, dlouhodobým cílem je realizace Sunjatsenových idejí, včetně vytvoření demokratického režimu.
- ❑ S postupným upevňováním komunistické moci na pevnině, proměnou americké zahraniční politiky a oslabováním mezinárodního postavení pevninu se zdá být realizace zahraničněpolitických cílů Kuomintangu nepravděpodobná.
- ❑ V reakci na to zahájil Čankajškův syn Chiang Ching-kuo přechod k demokratizaci, který po jeho předčasné smrti dokončil jím vybraný nástupce Lee Teng-hui.
- ❑ Představitelé KMT motivuje v jejich politice snaha naplnit tři Sunjatsenovy „lidové principy“, zvýšit podporu ze strany USA a mezinárodního společenství a představa o možnosti učinit Taiwan modelem pro transformaci komunistické Číny.
- ❑ Během dlouholetého fungování režimu ale došlo k vytváření nové tchaj-wanské identity.
- ❑ Autoritativní praxe pak vedla k utvoření opozice, která se opírá o podporu místního taiwanského obyvatelstva a v opozici vůči KMT prosazuje nezávislost ostrova.

USA a Tchaj-wan v období studené války

- USA na počátku studené války zajistily Čínské republice na Taiwanu přežití a v následujících letech jí poskytovaly vojenskou ochranu a po dlouho dobu i rozsáhlou finanční, technickou a materiální pomoc.
- Ve vztahu k USA je Tchaj-wan výrazně slabším partnerem a každá významnější změna americké politiky v regionu má potenciál ovlivnit jeho mezinárodní postavení a bezpečnostní situaci.
- USA kriticky hodnotí nedemokratický režim na Taiwanu, ale jejich podpora demokratizaci je limitována potřebou zabránit, aby Taiwan neovládly komunistické síly.
- Závislost Tchaj-wanu na USA. Vojenská ochrana ze strany USA je pro Taiwan naprosto nutná, avšak s normalizací americko-čínských vztahů a po vytvoření neformální americko-čínské aliance se zdá být nejistou.
- USA překazily taiwanský pokus uniknout z bezpečnostního dilematu představovaného vojenskou závislostí na USA a současně nejistotou, zda v případě potřeby se Tchaj-wan vojenské ochrany skutečně dočká.
- Přechod k demokracii se pro taiwanské představitele zdá být nejjistějším způsobem, jak by si Tchaj-wan mohl zajistit další pokračování americké podpory a ochrany.

Americko-taiwanské spojení po normalizaci americko-čínských vztahů

- Normalizace vztahů s Čínou neznamena z amerického pohledu obětování Taiwanu
- Asi nejvýznamnějším důsledkem pro Tchaj-wan bylo, že se americké jednotky se stáhly z Tchaj-wanu a formálně USA přerušily s Taiwanem diplomatické vztahy.
- Reálně ovšem USA i nadále s Taiwanem udržují kvazioficiální diplomatické vztahy a poskytují mu materiální a vojenskou pomoc
- Vztahy mezi USA a Tchaj-wanem byly vymezeny zákonem o vztazích s Tchaj-wanem, který byl přijat americkým Kongresem a podepsán prezidentem Carterem v roce 1979.
- Zákon dává Americkému institutu na Taiwanu (American Institute of Taiwan) zvláštní pravomoci, které z něj fakticky činí americké velvyslanectví. Zákon také stanovil, že USA budou Taiwanu poskytovat „zbraně obranného charakteru.“ Zákon přímo nestanoví, že USA Taiwanu poskytnou přímo pomoc v případě čínského útoku – nicméně v zákoně stojí, že jakýkoliv pokus ovlivnit budoucnost Tchaj-wanu jinými než mírovými prostředky jako hrozbu míru a bezpečnosti v oblasti západního Pacifiku, kterou USA považují za oblast velkého významu pro USA (nastolení politiky strategické dvojznačnosti).
- Přes očekávání Číny, že normalizace vztahů oslabí spolupráci Tchaj-wanu a USA zůstaly obě země fakticky nadále spojenci až do současnosti.

Tchaj-wanská neortodoxní (pragmatická) diplomacie – boj o diplomatické uznání

- ❑ Od 70. let postupně klesá počet zemí, které udržují oficiální diplomatické vztahy s Tchaj-wanem a tento trend pokračoval i po konci studené války.
- ❑ V roce 1990 přerušily diplomatické vztahy s Tchaj-wanem Saudská Arábie, Indonésie a Singapur, v roce 1992 Jižní Korea, od ledna 1998 i Jihoafrická republika.
- ❑ V roce 2003 udržovalo s Tchaj-wanem diplomatické vztahy 28 zemí (převážně z Afriky, Latinské Ameriky a Oceánie), včetně Vatikánu.
- ❑ Taiwan aktivně usiluje po celá 90. léta o zvrácení nepříznivého trendu – propagace Taiwanu, hospodářská pomoc, podpora kulturních aktivit, humanitární pomoc, apod.
- ❑ Tato diplomacie byla úspěšná zejména pokud šlo o některé africké země (Gambie, Senegal, Čad) a některé mikrostáty (Marshallovy ostrovy, Svätý Tomáš a Princův ostrov, Vanuatu). Například ještě v roce 2003 přesvědčil Taiwan Kiribati, aby s ním navázal diplomatické vztahy – v důsledku toho musela Čína zrušit svá vojenská zařízení (určená ke sledování testů amerických balistických střel) na ostrově.
- ❑ Některé úspěchy Tchaj-wanu se však ukázaly být dočasného charakteru (Nigérie navázala diplomatické vztahy s Tchaj-wanem v roce 1992, ale opět je zrušila v roce 1996, Makedonie je navázala v roce 1999 a zrušila v roce 2001).
- ❑ Snaha Tchaj-wanu posílit své postavení členstvím v mezinárodních organizacích – Tchaj-wan je členem APEC, Asijské rozvojové banky a Světové obchodní organizace, ovšem nikoliv pod svým oficiálním názvem.
- ❑ Neúspěchem skončily snahy o vstup do OSN a Světové zdravotnické organizace.

Vztahy Tchaj-wanu s pevninskou Čínou v 90. letech 20. století

- Chiang Čing-Kuo došel v 80. letech k závěru, že stávající politika Tchaj-wanu vůči pevninské Číně není úspěšná.
- Jedním z jeho hlavních důvodů pro zahájení procesu modernizace byla snaha učinit demokratický Tchaj-wan vzorem k následování i pro pevninskou Čínu – což by v konečném důsledku mohlo vytvořit vhodné podmínky po opětovné sjednocení.
- Proces demokratizace Tchaj-wanu je doprovázen konstruktivnější politikou vůči Číně charakterizovanou rozvojem vzájemných kontaktů (především v ekonomické a kulturní oblasti).
- V roce 1991 Tchaj-wan jednostranně ohlásil formální ukončení války s komunistickou Čínou a v tomtéž roce vydal Taiwan dokument zabývající se znovusjednocením obou částí Číny. Proces znovusjednocení měl podle něj proběhnout ve třech fázích 1) navázání vzájemných vztahů za podmínky rovnosti obou stran 2) proces budování důvěry a porozumění 3) proces vedoucí k samotnému znovusjednocení.
- V roce 1993 se v Singapuru uskutečnila jednání zástupců neoficiálních organizací obou zemí, která skončila dohodou o vytvoření oficiálních komunikačních kanálů a o pokračování v rozhovorech.
- Významnějším pokroku v jednáních však po zbytek 90. let brání politika vlády ČLR. Peking dal najevo, že oficiální jednání mohou být zahájena teprve poté, co Tchaj-wan přistoupí na formuli „jedna země, dva systémy“, což je však pro Taiwan, jenž naopak usiluje o posílení svého mezinárodního postavení, nepřijatelné. Negativně působí i úspěšné kroky Pekingu namířené proti vstupu Tchaj-wanu do některých mezinárodních organizací (zejména WTO), stejně jako výhrůžky použití vojenské síly proti ostrovu, k nimž se ČLR uchýlila během krize v Taiwanské úžině (1995-1996).
- V roce 1998 došlo k obnovení kvasioficiálních rozhovorů mezi představiteli obou zemí, které však nevedly k většímu posunu. Následující rok se vzájemné vztahy naopak zhoršily- zmínka prezidenta Lee Teng-huie o „speciálním vztahu na úrovni dvou států“.

Ekonomická dimenze zahraniční politiky Taiwanu v 90. letech

- Exportně orientovaná ekonomika.
- Hlavními obchodními partnery zůstávají USA a Japonsko, trvale ale roste ekonomická provázanost Taiwanu a pevninské Číny.
- V roce 1996 je už pevninská Čína (Hong Kong) třetím největším obchodním partnerem Taiwanu a místem, kam směřuje více než třetina všech taiwanských zahraničních investic.
- Ve snaze zvrátit tento vývoj a posílit vzájemné vazby a spolupráci se státy jihovýchodní Asie taiwanská vláda zahájila investiční program a program na podporu vzájemného obchodu („Go South“) s těmito státy.
- Program měl zajistit rozvoj vzájemného obchodu a spolupráce, umožnit taiwanským firmám využít levnou pracovní sílu těchto zemí, ale na oplátku napomoci se zvýšením jejich celkové životní úrovně a konečně zapojit Taiwan do fungování regionálních ekonomických organizací.
- Program měl jen omezený úspěch – Taiwan se sice stal třetím největším investorem v regionu, avšak trend přesunu výroby taiwanských firem z ostrova do pevninské Číny se ani nezpomalil.

Zahraniční politika Tchaj-wanu na počátku 21. století

- V roce 2000 je ve volbách zvolen prezidentem kandidát opoziční strany DPS, nejčastěji spojované s myšlenkou nezávislosti Taiwanu, Chen Shui-bian (Čchen Suej-pien).
- Čchen po svém zvolení zaujal zdrženlivý postoj k možné nezávislosti ostrova, kdy se ve svých projevech vyhýbal formulacím, které by implikovaly nezávislost Tchaj-wanu, avšak současně odmítal požadavky Pekingů na akceptaci formule „jedna země, dva systémy“.
- Místo toho se soustředil na rozvoj bilaterálních ekonomických vztahů, odstraněním překážek dosud znepříjemňujících pobyt na Taiwanu návštěvníkům z pevniny, snahu o udržení, případně posílení, mezinárodního postavení Tchaj-wanu a udržení dobrých vztahů s USA.
- Ačkoliv Tchaj-wan nespěchal s opětovným zahájením kvasioficiálních čínsko-taiwanských rozhovorů učinil vůči Číně řadu vstřícných kroků, z nichž tím nejvýznamnějším bylo otevření „trojího spojení“ v roce 2001 (provizorní otevření dopravních, poštovních a obchodních kontaktů) mezi ostrovy u břehů Taiwanu a dvěma přístavy v Číně.
- Trvale rostl význam vzájemných ekonomických vztahů. Během let 1993-2003 směřovaly tři čtvrtiny všech taiwanských zahraničních investic do pevninské Číny (včetně Hong Kongu). V roce 2005 to bylo 70% a ve stejný rok do Číny směřovalo 38% veškerého taiwanského exportu. Za rok 2006 překročil vzájemný obchod poprvé v historii hranici 100 miliard USD (107,8 miliard), přičemž přebytek obchodní bilance obchodu s Čínou dosáhl ve stejný rok výše 86,4 miliard USD.
- Posilování vzájemných ekonomických vazeb však automaticky nevedlo ke zlepšení vzájemných vztahů. Zejména v letech 2003-2004 zaujala taiwanská vláda asertivnější politiku vůči Pekingů a otevřeněji se začala stavět k nezávislosti.

Varianty budoucího vývoje - možnost sjednocení ostrova s Čínou

- V krátkodobé a střednědobé perspektivě nepravděpodobné.
- Navzdory silícím vzájemným ekonomickým vazbám a dalším kontaktům je naprostá většina obyvatel Tchaj-wanu proti znovusjednocení ostrova s Čínou (v listopadu 2005 byly pro okamžité sjednocení jen 2,1% a pro sjednocení někdy v budoucnosti jen 12% obyvatel Tchaj-wanu).
- Pokud jde o možné vojenské dobytí Tchaj-wanu Čínou, Peking v současnosti nedisponuje vojenskými silami, které by mu umožnily rychlé dobytí ostrova.
- Mohlo by se mu podařit donutit Tchaj-wan ke kapitulaci prostřednictvím námořní blokády, možná podporované leteckými a raketovými útoky na ostrov, ovšem takový konflikt by trval dlouho, čímž by výrazně vzrostlo riziko zásahu jiných velmocí proti Číně a velmi negativní dopad by takový konflikt měl na čínskou ekonomiku.
- Čína musí současně počítat s velmi reálnou možností, že v případě útoku na ostrov by Tchaj-wanu přišly na pomoc USA.

Varianty budoucího vývoje - nezávislost Tchaj-wanu

- Ani tato varianta se v krátkodobé či střednědobé perspektivě nezdá být příliš pravděpodobná.
- Většina obyvatel Tchaj-wanu zatím nepodporuje ani vyhlášení nezávislosti v budoucnosti (v prosinci 2005 bylo pro co nejrychlejší vyhlášení nezávislosti 10,3% a pro vyhlášení nezávislosti někdy v budoucnosti 14% obyvatel země).
- Pokus o vyhlášení nezávislosti by tak vyvolal zásadní konflikt v samotné tchaj-wanské společnosti.
- Tchaj-wan by současně musel reálně počítat s vojenskou reakcí Číny, která z otázky sjednocení ostrova udělala natolik klíčové téma své zahraniční politiky, že by si jen stěží mohla dovolit ustoupit.
- V případě, že by Tchaj-wan jednostranně vyhlásil svou nezávislost, nemohl by si být v případě vojenského konfliktu jist, zda mu přispějí USA na pomoc.

Varianty budoucího vývoje – zachování státu quo

- V krátkodobé a střednědobé perspektivě nejpravděpodobnější varianta vývoje.
- U taiwanského obyvatelstva se tato varianta těší největší podpoře.
- Oběma zemím přináší současný stav značné ekonomický zisky (Číně investice, Tchaj-wanu zisky z obchodu).
- Čína v posledních letech zmírnila svou rétoriku, zatímco na Tchaj-wanu nevedlo ani zvolení Chen shui-biena k zásadní změně taiwanské zahraniční politiky.